

Οι αντιμεταβιβαστικές δομές της Ελληνικής και η κατανόησή τους: Γλωσσικοί και Κοινωνικοί Παράγοντες

Κατερίνα Πλακούδα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πειραματικό Γυμνάσιο

Πανεπιστημίου Πατρών

katplalin2@gmail.com

Abstract

The purpose of this study is to present the results of an empirical, off-line psycholinguistic experimental procedure, which was designed in Alexiadou, Anagnostopoulou and Schaeffer's (2015) framework about anticausatives and aimed to investigate how adult Greek speakers understand and judge as grammatical or ungrammatical sentences, which include anticausative verbs, compared to their active and passive counterparts. The results indicate an impact of linguistic factors (presence/ absence of apo – phrase, animacy of the syntactic subject), as well as social factors (the participants's educational level) in anticausative structures processing in Greek.

Keywords: anticausatives, passives, active / passive voice, voice interpretation, educational level

1 Εισαγωγή

Η αντιμεταβιβαστικότητα (anticausativity), ως υποκατηγορία της αναιτιατικότητας (Perlmutter 1978, Burzio 1981), αποτελεί ένα πολύ ιδιαίτερο ερευνητικό πεδίο της σύγχρονης γλωσσολογίας. Ο όρος «αντιμεταβιβαστικός» (anticausative, Nedjalkov και Sil'nickij 1969) αναφέρεται σε ρήματα, που σημασιολογικά εμπίπτουν στην κατηγορία των ρημάτων μεταβολής (change of state verbs· Levin και Rappaport-Hovav 1995, 2013), χωρίς, ωστόσο, να αποκαλύπτεται η αιτία, που προκαλεί τη μεταβολή.

Δομές του τύπου *Ο Γιάννης άνοιξε την πόρτα / Η πόρτα άνοιξε* θεωρούνται διαγλωσσικά πολύπλοκες λόγω: α) της πολυπλοκότητας της ορισματικής τους δομής, β) της απροσδιόριστης αιτιότητας, που προκαλεί τη μεταβολή, η οποία αναφέρεται στη σημασιολογική ρίζα του ρήματος και γ) τη διεπαφή ορισματικής δομής και μορφολογικών χαρακτηριστικών του ρήματος, ιδίως σε γλώσσες με πλούσια κλιτική μορφολογία, όπως η Ελληνική.

Οι αντιμεταβιβαστικές δομές έχουν ιδιαίτερος μελετηθεί διαγλωσσικά τόσο σε θεωρητικό επίπεδο (διεπαφή Μορφολογίας, Σύνταξης και Σημασιολογίας), όσο και σε εμπειρικά δεδομένα από τη γλωσσική κατάκτηση¹ και τις (αναπτυξιακές ή επίκτητες) γλωσσικές διαταραχές², ενώ ένα από τα βασικά ζητήματα που απασχολούν την τρέχουσα βιβλιογραφία, είναι η σχέση των αντιμεταβιβαστικών με τους

¹ Πολύ ενδιαφέρουσες είναι οι μελέτες των Zombolou, Varlokosta, Alexiadou και Anagnostopoulou (2010 a,b) για δεδομένα ελληνόφωνου λόγου.

² Αξίζει να αναφερθεί η Υπόθεση της Πολυπλοκότητας της Ορισματικής Δομής (Argument Structure Complexity Hypothesis, Thompson, 2003), η οποία διαπιστώνει ότι δομές με αντιμεταβιβαστικά ρήματα (π.χ. *πέφτω*) είναι δύσκολο να παραχθούν από άτομα που παρουσιάζουν αγραμματική γλωσσική παραγωγή, σε αντίθεση με ρήματα με απλούστερη ορισματική δομή (π.χ. *τρέχω*).

αντίστοιχους ενεργητικούς και κυρίως παθητικούς τύπους, με τους οποίους διαγλωσσικά μοιράζονται κοινή μορφολογία.

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να παρουσιάσει τα αποτελέσματα μιας εμπειρικής μη-χρονομετρικής ψυχολinguιστικής μελέτης, η οποία σχεδιάστηκε στο πρότυπο αντίστοιχων ψυχολinguιστικών και νευρογλωσσολογικών μελετών, για να διερευνήσει τον τρόπο, με τον οποίο τυπικοί ομιλητές της Ελληνικής αντιλαμβάνονται και αποδέχονται ή δεν αποδέχονται ως ορθές δομές, οι οποίες περιλαμβάνουν ρήματα μεταβολής κατάστασης, α) σε ενεργητική ή παθητική φωνή και β) με τους σημασιολογικούς ρόλους του Δράστη / Αιτίου και του Θέματος / Πάσχοντα να πραγματώνονται σε διαφορετικές συντακτικές θέσεις (Υποκειμένου, Αντικειμένου, (ποιητικού) Αιτίου).

2 Θεωρητικό Πλαίσιο

Τα αντιμεταβιβαστικά ρήματα είναι εναλλασσόμενα ρήματα τα οποία, μορφολογικά δεν υπακούν σε ένα συγκεκριμένο πρότυπο. Μελετητές, όπως ο Haspelmath (1993) στις διαγλωσσικές τους μελέτες, υποστηρίζουν πως υπάρχουν γλώσσες που στον εναλλασσόμενο ρηματικό τύπο τους μαρκάρουν τον ενεργητικό τύπο κι άλλες που μαρκάρουν τον αντίστοιχο παθητικό. Αναφέρουν δε ότι στον πρώτο τύπο ανήκουν γλώσσες, όπως τα Μογγολικά και τα Γεωργιανά, ενώ στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα Ελληνικά, τα Ρωσικά και τα Πολωνικά.³ Ερευνητές, όπως η Folli (2002), η Labelle (1992) και οι Doron και Labelle (2012), συμφωνούν πως η ρηματική σημασία και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά ενός ρήματος είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Αντίθετα, οι Anagnostopoulou, Alexiadou και Schaeffer (AAS, στο εξής) (2015) υποστηρίζουν πως η μορφολογία είναι παραπληρωματικό στοιχείο στα αντιμεταβιβαστικά και, έτσι, εισάγουν την έννοια της *Παραπληρωματικής Φωνής* (*expletive voice*, AAS 2015).

Το ρηματικό σύστημα της Ελληνικής έχει πλούσιο κλιτικό παράδειγμα και περιλαμβάνει πολλές μορφολογικές καταλήξεις, οι οποίες δηλώνουν πρόσωπο, αριθμό, χρόνο, άποψη κλπ. Η Ελληνική διαθέτει δύο Φωνές, ενεργητική και παθητική (καταλήξεις *-ω* και *-μαι* αντίστοιχα), ωστόσο, οι καταλήξεις αυτές δεν ερμηνεύονται πάντα ενεργητικά ή παθητικά, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2 από την Τσιμπλή (2006).

ΦΩΝΗ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ (-ω)	1. ενεργητική 2. αντιμεταβιβαστική
ΠΑΘΗΤΙΚΗ (-μαι)	1. παθητική 2. αλληλοπαθής 3. αυτοπαθής 4. μέση 5. αντιμεταβιβαστική

Πίνακας 1 | Αντιστοιχία Φωνής – Ερμηνείας στο ελληνικό ρηματικό σύστημα (Τσιμπλή 2006)

Σε ό,τι αφορά τον τρόπο με τον οποίο σχηματίζονται τα αντιμεταβιβαστικά, πάλι δεν ακολουθείται ένα σταθερό πρότυπο: Υπάρχουν αντιμεταβιβαστικοί τύποι με

³ Οι Alexiadou, Anagnostopoulou και Schaeffer (2006), θεωρούν πως η υπόθεση αυτή είναι ανεπαρκής. Όπως θα δούμε στα συμπεράσματα η θέση τους επιβεβαιώνεται από την έρευνά μας.

ενεργητική μορφολογία (1) και αντιμεταβιβαστικοί τύποι με παθητική μορφολογία (2).

1. Ο στύλος έσπασε.
2. Ο στύλος κόπηκε.

Υπάρχουν, επίσης ρήματα, όπως το ρήμα *σκορπίζω*, για τα οποία δημιουργείται περαιτέρω προβληματισμός, αφού το ίδιο ρήμα στον αντιμεταβιβαστικό του τύπο μπορεί να εμφανίσει και ενεργητική και παθητική μορφολογία, όπως στο (3).

3. Τα σύννεφα σκορπίστηκαν/ σκόρπισαν.

Κι αντίστροφα, υπάρχουν ρήματα, στα οποία ο ίδιος τύπος, μπορεί να ερμηνευθεί και ενεργητικά, αλλά και αντιμεταβιβαστικά, αν λάβουμε υπόψη μας τα παραδείγματα (4) και (5).

4. Ο Γιάννης έσπασε το βάζο.
5. Το βάζο έσπασε.

Λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους της παρούσας μελέτης, στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα κριτήρια, με τα οποία οι Alexiadou και Anagnostopoulou (2004) κατηγοριοποιούν τα αντιμεταβιβαστικά ρήματα της Ελληνικής σε δύο διακριτές ομάδες, ανάλογα με την ερμηνεία της (ενεργητικής ή παθητικής) μορφολογικής τους κατάληξης.

Τα αντιμεταβιβαστικά της Ελληνικής			
ενεργητική μορφολογία		παθητική μορφολογία	
A. Τα αντίστοιχα παθητικά τους σχηματίζονται με μη ενεργητική μορφολογία και επιτρέπουν μόνο από – ΠΦ ποιητικού αιτίου (agent <i>apo</i> – phrase) ή οργάνου, αλλά όχι απλού αιτίου	B. Δεν σχηματίζουν παθητικούς τύπους	A. Σχηματίζουν μόνο αντιμεταβιβαστικούς τύπους	B. Σχηματίζουν αμφίσημους τύπους (οι οποίοι είναι και παθητικοί, αλλά και αντιμεταβιβαστικοί)
- Τα μαλλιά μου στέγνωσαν. (αντιμεταβιβαστικό) - ⁴ (?) Τα μαλλιά μου στεγνώθηκαν από την κομμώτρια. (παθητικό)	- *Το βάζο σπάστηκε. - Το βάζο έσπασε. (αντιμεταβιβαστικό)	- Η σούπα κήκε. - *Η σούπα κήκε από τον Γιάννη	Το χειρόγραφο καταστράφηκε - (από τον Γιάννη = παθητικό) - (με / από τη φωτιά = αντιμεταβιβαστικό)

Πίνακας 2 | Σύνοψη των μορφολογικών χαρακτηριστικών των αντιμεταβιβαστικών της Ελληνικής κατά Alexiadou και Anagnostopoulou (2004, 2007)

Οι AAS (2015) καταλήγουν πως τα αντιμεταβιβαστικά ρήματα της Ελληνικής χωρίζονται σε τρεις ομάδες, ανάλογα με το αν η αντιμεταβιβαστική ερμηνεία δηλώνεται με ενεργητική ή παθητική μορφολογία ή αξιοποιεί και τους δύο τύπους.

Η **Ομάδα Α** περιλαμβάνει τα ρήματα εκείνα, στα οποία οι αντιμεταβιβαστικοί τύποι μορφολογικά αποδίδονται μόνο με παθητική φωνή. Αυτό σημαίνει ότι η

⁴Τα παραδείγματα από τις Alexiadou και Anagnostopoulou (2007)

ενεργητική φωνή επιδέχεται αποκλειστικά ενεργητική ερμηνεία και ότι μόνο η παθητική φωνή μπορεί εναλλακτικά να ερμηνευθεί αντιμεταβιβαστικά (6).

6. Ο λαγός εξαφανίστηκε. (παθητική φωνή → αντιμεταβιβαστική ερμηνεία)

Αντίθετα, η **Ομάδα Β**, περιλαμβάνει ρήματα, τα οποία δύνανται να σχηματίσουν αντιμεταβιβαστικούς τύπους κατά κύριο λόγο με ενεργητική φωνή (7). Στην ομάδα αυτή κατηγοριοποιούνται επίσης και επιθετογενή ρήματα, όπως το *ασπρίζω* (*άσπρος*) και το *πλαταίνω* (*πλατύς*).

7. Η πόρτα έκλεισε. (ενεργητική φωνή → αντιμεταβιβαστική ερμηνεία)

Τέλος, στην **Ομάδα Γ** ανήκουν ρήματα που σχηματίζουν αντιμεταβιβαστικούς τύπους, κατά κύριο λόγο, σε ενεργητική φωνή, συχνά, όμως, υπάρχει η δυνατότητα ο αντιμεταβιβαστικός τύπος να σχηματιστεί με τη χρήση παθητικής φωνής (8 – 9).

8. Το νερό ζεστάθηκε. (παθητική φωνή → αντιμεταβιβαστική ερμηνεία)

9. Το νερό ζέστανε. (ενεργητική φωνή → αντιμεταβιβαστική ερμηνεία)

Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται οι παραπάνω ομάδες κατά τους AAS (2015:88), με ενδεικτικά ρήματα.

Ομάδα Α	Ομάδα Β	Ομάδα Γ
αντιμεταβιβαστικοί τύποι μόνο σε παθητική φωνή	αντιμεταβιβαστικοί τύποι χωρίς απαραίτητη παθητική φωνή	αντιμεταβιβαστικοί τύποι με προαιρετική παθητική φωνή/δίτυπια
κομματιάζω	ασπρίζω	ζαρώνω
μειώνω	κοκκινίζω	τσαλακώνω
εξαφανίζω	βουλιάζω	ζεσταίνω
βελτιώνω	καθαρίζω	σκίζω
διπλασιάζω	στρογγυλεύω	ερημώνω
διαδίδω	κλείνω	μαδάω
συγκεντρώνω	ανοίγω	λερώνω
βυθίζω	πλαταίνω	γκρεμίζω

Πίνακας 3 | Τα αντιμεταβιβαστικά της Ελληνικής, κατά AAS (2015:88)

3 Η παρούσα έρευνα

Λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα του ρηματικού συστήματος της Ελληνικής, η οποία οφείλεται: α) στις διαφορετικές ερμηνείες της ενεργητικής και παθητικής μορφολογίας και β) στη δυνατότητα σχηματισμού αντιμεταβιβαστικών τύπων τόσο με ενεργητικές, όσο και με παθητικές μορφολογικές καταλήξεις, η παρούσα έρευνα σχεδιάστηκε στο πλαίσιο των AAS (2004, 2015), προκειμένου να ανιχνεύσει τους παράγοντες εκείνους που επιδρούν στον τρόπο με τον οποίο κατανοούν και τελικά αποδέχονται ή δεν αποδέχονται οι τυπικοί ομιλητές της Ελληνικής δομές, οι οποίες περιλαμβάνουν αντιμεταβιβαστικά ρήματα, συγκριτικά με τις αντίστοιχες ενεργητικές και παθητικές.

Η ερμηνεία των μορφολογικών καταλήξεων διερευνήθηκε σε σχέση με την παρουσία της *από* – ΠΦ⁵, καθώς και την έμφυχότητα του συντακτικού υποκειμένου.

Συμμετέχοντες: 120 μονόγλωσσοι τυπικοί ομιλητές της Ελληνικής, ηλικίας 22 – 60 ετών, σταθμισμένοι ανά φύλο (60 άνδρες και 60 γυναίκες) και μορφωτικό επίπεδο (60 βασικό και 60 ανώτερο), όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 4, οι οποίοι προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές της ελληνικής επικράτειας (Πίνακας 5).

Συμμετέχοντες (σύνολο)	Συμμετέχοντες (ανά φύλο)		Συμμετέχοντες (ανά μορφωτικό επίπεδο)	
120	60	Άνδρες	Βασικό	30
			Ανώτερο	30
	60	Γυναίκες	Βασικό	30
			Ανώτερο	30

Πίνακας 4 | Κατανομή ανά φύλο και μορφωτικό επίπεδο των 120 συμμετεχόντων

Γεωγραφική περιοχή	Αριθμός συμμετεχόντων
Αττική	22
Κεντρική Ελλάδα	89
Βόρεια Ελλάδα	5
Νησιά Αιγαίου	0
Κρήτη	1
Άλλες προελεύσεις	3
ΣΥΝΟΛΟ	120

Πίνακας 5 | Γεωγραφική προέλευση των 120 συμμετεχόντων

Υλικό: Τα 24 ρήματα των AAS (βλ. Πίνακα 3), τα οποία εντάχθηκαν σε ενεργητικές, παθητικές και αντιμεταβιβαστικές δομές, σε συνδυασμό με *από* – ΠΦ και έμφυχα/μη έμφυχα συντακτικά υποκείμενα. Έτσι, προέκυψαν επτά διαφορετικές πειραματικές συνθήκες, για καθένα από τα ρήματα των Ομάδων Α, Β και Γ (Πίνακας 6).

Συνθήκη	Υποκείμενο	Ρήμα (φωνή)	Αντικείμενο	<i>από</i> - ΠΦ	ΔΟΜΗ
1.	έμφυχο	ενεργητική	μη έμφυχο	-----	ενεργητική
2.	μη έμφυχο	παθητική	-----	έμφυχο	παθητική
3.	μη έμφυχο	ενεργητική	-----	έμφυχο	(?) αντιμεταβιβαστική
4.	έμφυχο	ενεργητική	-----	-----	(?) αντιμεταβιβαστική
5.	έμφυχο	παθητική	-----	-----	(?) αντιμεταβιβαστική
6.	μη έμφυχο	ενεργητική	-----	-----	(?) αντιμεταβιβαστική
7.	μη έμφυχο	παθητική	-----	-----	(?) αντιμεταβιβαστική

Πίνακας 6 | Συνδυασμός των επτά πειραματικών συνθηκών της έρευνας

⁵ Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η *από* – ΠΦ χρησιμοποιείται στην Ελληνική για να δηλώσει, κατά κύριο λόγο, α) ποιητικό αίτιο στην παθητική σύνταξη (π.χ. *Το δέντρο κόπηκε από τον ξυλοκόπο*) και β) εξωτερικό αίτιο (π.χ. *Το βούτυρο έλιωσε από τον ήλιο*). Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκε και με τις δύο σημασίες. Συντακτικά, η *από* – ΠΦ στην Ελληνική καλύπτει τον θεματικό ρόλο του Δράστη στις παθητικές δομές (Το κρέας κομματιάστηκε από τον Γιάννη), ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις, στις οποίες η παρουσία *από* – ΠΦ αποτελεί σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (AAS, 2015:20, Kalluli, 2006) μια σημαντική ένδειξη για να διακριθούν διαγλωσσικά οι παθητικές δομές από τις αντιμεταβιβαστικές.

Ενδεικτικά, παραθέτουμε τις πειραματικές συνθήκες, που σχεδιάστηκαν για το ρήμα της Ομάδας Β *βουλιάζω* (10 – 16).

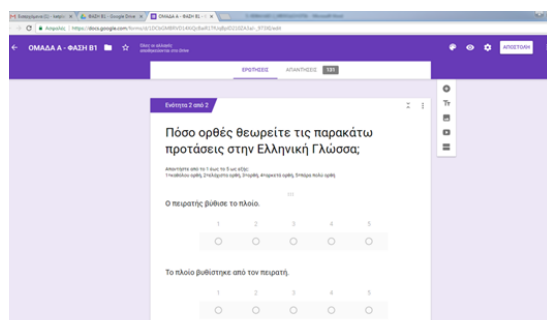
10. Ο πειρατής βούλιαξε το πλοίο.
11. (*?) Το πλοίο βουλιάχτηκε από τον πειρατή.
12. Το πλοίο βούλιαξε από τον πειρατή.
13. (*?) Ο πειρατής βούλιαξε.
14. (*?) Ο πειρατής βουλιάχτηκε.
15. Το πλοίο βούλιαξε.
16. (*)Το πλοίο βουλιάχτηκε.

Με τον τρόπο αυτό από τα ρήματα των τριών ομάδων αντιμεταβιβαστικών, προέκυψαν 168 προτάσεις, οι οποίες συνοδεύτηκαν από 22 διασπαστές προσοχής (fillers), που περιείχαν ανάλογες δομές με χρήση αποθετικών ρημάτων, όπως, για παράδειγμα, το ρήμα *ονειρεύομαι* στο παράδειγμα (17).

17. Η Άννα ονειρεύτηκε τον Ρουβά./ *Ο Ρουβάς ονειρεύτηκε από την Άννα.

Μέθοδος: Σχεδιάστηκαν τρεις διαφορετικές μη χρονομετρικές δοκιμασίες κρίσης αποδεκτότητας (judgement tasks), μία για την κάθε ομάδα αντιμεταβιβαστικών ρημάτων, κατά το πρότυπο των παραδειγμάτων (10 – 16) και καταχωρίστηκαν σε διαφορετικές φόρμες της εφαρμογής Google Forms, μαζί με τις προτάσεις που χρησιμοποιήθηκαν ως διασπαστές προσοχής (παράδειγμα 17), οι οποίες απεστάλησαν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στους συμμετέχοντες, με χρήση της επιλογής ψευδοτυχαιοποίησης.

Το ερώτημα που απευθύνονταν στους συμμετέχοντες ήταν «Πόσο ορθές θεωρείτε τις παρακάτω προτάσεις στην Ελληνική Γλώσσα»; Οι συμμετέχοντες καλούνταν να αξιολογήσουν την αποδεκτότητα των προτάσεων, βάσει μιας πολυμερούς κλίμακας αξιολόγησης (Likert scale) από το 1 έως το 5 (όπου 1= καθόλου ορθή, 2 = ελάχιστα ορθή, 3 = ορθή, 4 = αρκετά ορθή, 5 = πάρα πολύ ορθή).

Εικόνα 1 | Δοκιμασία κρίσης αποδεκτότητας με κλίμακα 1 – 5 ανά πρόταση

Τα δεδομένα τους καταχωρίζονταν αυτομάτως στο Google Drive, στη συνέχεια αποθηκεύονταν σε αρχεία Excel, τα οποία ενημερώνονταν συνεχώς, αφού τα δεδομένα δεν καταχωρίζονταν την ίδια χρονική στιγμή. Με τις δυνατότητες που παρέχει η εν λόγω πλατφόρμα, καταχωρίζονταν αυτομάτως, επίσης, η ημερομηνία και η ώρα κατά την οποία ολοκληρώνονταν το τεστ. Στη συνέχεια, για λόγους προστασίας των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων, δίνονταν σε καθέναν ένας κωδικός (βλ. Εικόνα 3), ώστε να μπορεί να γίνει και ατομική αναφορά στα

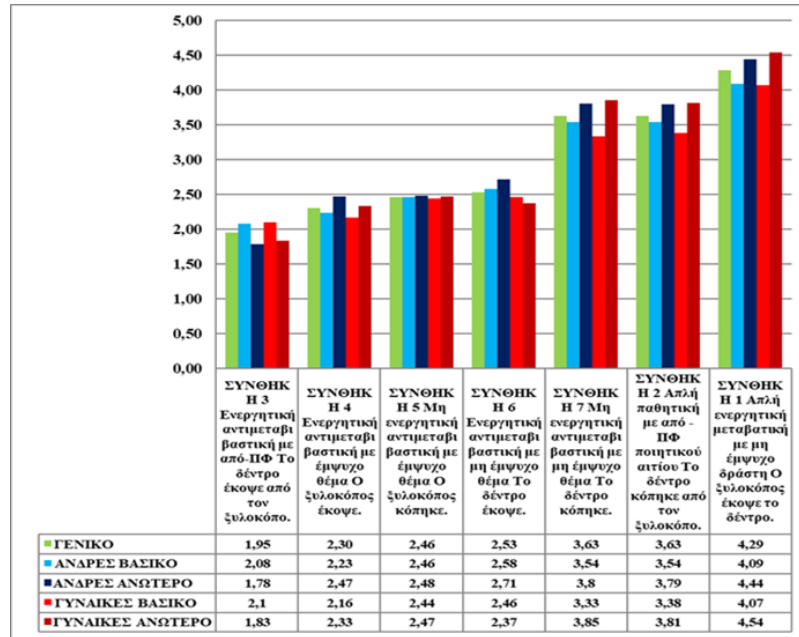
δεδομένα, εφόσον η έρευνα το απαιτούσε για την παρουσίαση ή τη συζήτηση των αποτελεσμάτων.

Τέλος, τα δεδομένα μεταφέρονταν προς επεξεργασία στο λογισμικό IBM SPSS Statistics 20, όπου και διενεργήθηκε η στατιστική επεξεργασία τους. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε: α) η πολυπαραγοντική ανάλυση (General Linear Models), με το κριτήριο Bonferroni για την ανάλυση της αποδεκτότητας των πειραματικών συνθηκών, β) η πολυμεταβλητή στατιστική ανάλυση διακύμανσης (ANOVA), με μεταβλητές εντός των υποκειμένων τις επτά υπό εξέταση συνθήκες (βλ. Πίνακα 7) και μεταξύ των υποκειμένων τους κοινωνικούς παράγοντες του φύλου και του μορφωτικού επιπέδου και γ) ο συντελεστής συσχέτισης Pearson (Pearson's Correlation) για τον συσχετισμό των δεδομένων με τον παράγοντα του μορφωτικού επιπέδου.

Εικόνα 2 | Αυτόματη καταχώριση των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε φύλλα Excel

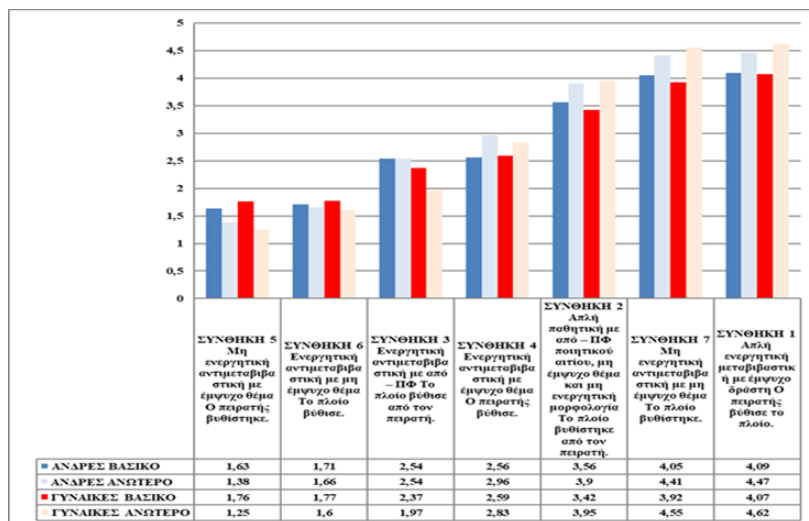
4 Αποτελέσματα

Μορφολογική Σήμανση: Η μορφολογία αποτελεί βασικό παράγοντα της κατανόησης των αντιμεταβιβαστικών δομών της Ελληνικής (συνθήκες 3,4,5,6 και 7, βλ. Πίνακα 7), αναφορικά με τις αντίστοιχες ενεργητικές (συνθήκη 1) και παθητικές (συνθήκη 2), με στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των συνθηκών ($F(6, 111) = 280,757, p < ,001$), ανεξάρτητα από την ομάδα αντιμεταβιβαστικών (διάγραμμα 1).

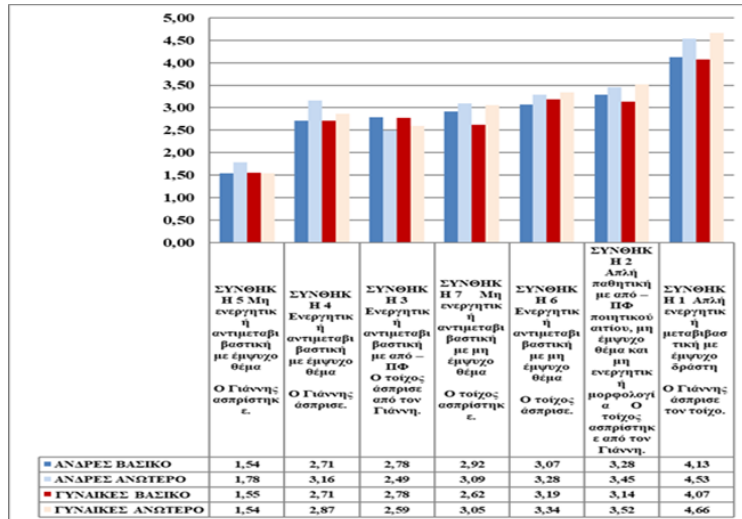
Διάγραμμα 1 | Συγκεντρωτική παρουσίαση αποτελεσμάτων κρίσης αποδεκτότητας

Στην ομάδα Α (διάγραμμα 2) η αντιμεταβιαστική δομή με ρήμα παθητικής φωνής και μη έμψυχο συντακτικό υποκείμενο (*Το πλοίο βυθίστηκε*), δεν παρουσιάζει στατιστική διαφορά ($p = 1,000$) από την αντίστοιχη ενεργητική δομή (*Ο πειρατής βύθισε το πλοίο*), αλλά διαφοροποιείται στατιστικά σημαντικά ($p < ,001$) από την παθητική δομή (*Το πλοίο βυθίστηκε από τον πειρατή*).

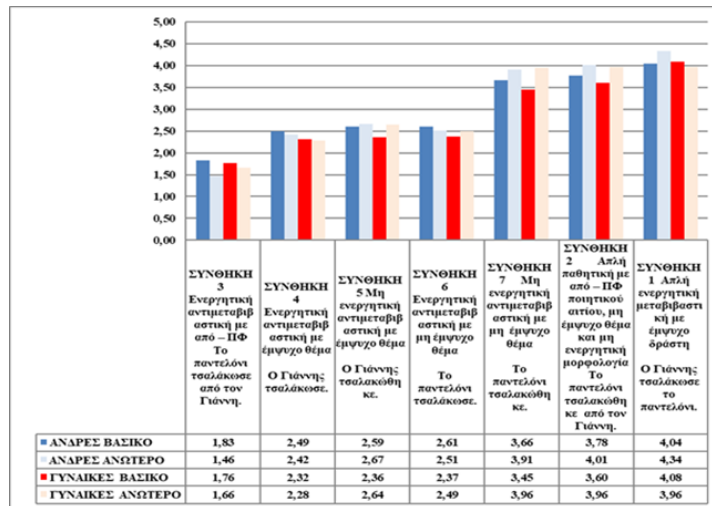
Διάγραμμα 2 | Κρίση αποδεκτότητας Ομάδα Α

Στην ομάδα Β (διάγραμμα 3) η αντιμεταβιαστική δομή με ρήμα σε ενεργητική φωνή με μη έμψυχο συντακτικό υποκείμενο (*Ο τοίχος άσπρισε*) δεν παρουσιάζει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p=1,000$) από την αντίστοιχη ενεργητική δομή (*Ο Γιάννης άσπρισε τον τοίχο*), εν συγκρίσει με την παθητική δομή (*Ο τοίχος ασπρίστηκε από τον Γιάννη*), από την οποία έχει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p < ,001$).

Διάγραμμα 3 | Κρίση αποδεκτότητας Ομάδα Β

Τέλος, στην ομάδα Γ (διάγραμμα 4) η αντιμεταβιβαστική δομή με ρήμα παθητικής φωνής (Το παντελόني τσαλακώθηκε), δεν έχει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p = 1,000$) από την αντίστοιχη ενεργητική δομή (Ο Γιάννης τσαλάκωσε το παντελόني), διαφοροποιείται, όμως, στατιστικά σημαντικά ($p < ,001$) από όλες τις άλλες πειραματικές συνθήκες, ενώ η αντιμεταβιβαστική δομή με ρήμα ενεργητικής φωνής (Το παντελόني τσαλάκωσε) δεν είναι εξίσου αποδεκτή ($p < ,001$, εν συγκρίσει προς την αντιμεταβιβαστική με ρήμα παθητικής φωνής), αντίθετα με την κατηγοριοποίηση των AAS (2015) (βλ. πίνακα 3).

Διάγραμμα 4 | Κρίση αποδεκτότητας Ομάδα Γ

Παρουσία από – ΠΦ: Παρατηρήθηκε αμφίσημη ερμηνεία του συνδυασμού της ενεργητικής μορφολογίας με την από – ΠΦ στα ρήματα της ομάδας Β (Ο τοίχος άσπρισε από τον Γιάννη), η οποία μάλιστα δεν παρουσιάζει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p = ,111$) από την αντιμεταβιβαστική με ρήμα παθητικής φωνής. Για πολλά από τα άτομα δε του βασικού μορφωτικού επιπέδου, αξιολογείται ως αποδεκτή δομή (διάγραμμα 3).

Εμφυχότητα: Η εμφυχότητα του συντακτικού υποκειμένου επηρεάζει την ερμηνεία και την αποδεκτότητα των μορφολογικών καταλήξεων και για τις τρεις ομάδες των αντιμεταβιβαστικών (*Η πόρτα άνοιξε/ (?)Ο Γιάννης άνοιξε*).

Μορφωτικό επίπεδο: Η επίδραση του κοινωνικού παράγοντα του μορφωτικού επιπέδου είναι στατιστικά σημαντική ($F(6, 111) = 7,029, p < ,001$) στην κρίση αποδεκτότητας των υπό εξέταση δομών και των τριών ομάδων αντιμεταβιβαστικών (πίνακες 7 και 8), καθώς οι συμμετέχοντες με ανώτερο μορφωτικό επίπεδο έχουν υψηλότερα σκορ αποδεκτότητας σε σχέση με τους συμμετέχοντες χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου.

Αντίθετα, οι συμμετέχοντες του βασικού μορφωτικού επιπέδου εμφανίζουν μια αντίρροπη τάση: ενώ αξιολογούν, σε στατιστικά σημαντικό βαθμό χαμηλότερα την αποδεκτότητα όλων των δομών, ακόμα και των ενεργητικών συγκριτικά με τους συμμετέχοντες ανώτερου μορφωτικού επιπέδου, εμφανίζονται πιο ανεκτικοί σε «παραβιάσεις», όπως η παρουσία από – ΠΦ με ενεργητική μορφολογία (Ο τοίχος άσπρισε από τον Γιάννη.).

Ρηματική Ομάδα	$F(6,111)=$	p
ΟΜΑΔΑ Α (βυθίζω)	185,809	< ,001
ΟΜΑΔΑ Β (ασπρίζω)	224,778	= ,008
ΟΜΑΔΑ Γ (τσαλακώνω)	201,181	= ,018

Πίνακας 7 | Στατιστική σημαντικότητα του μορφωτικού επιπέδου ανά ομάδα αντιμεταβιβαστικών

Ρηματική Ομάδα	Μορφωτικό επίπεδο	$F(6,54)$	p
ΟΜΑΔΑ Α	ΒΑΣΙΚΟ	49,635	< , 001
	ΑΝΩΤΕΡΟ	323,95	< , 001
ΟΜΑΔΑ Β	ΒΑΣΙΚΟ	73,415	< , 001
	ΑΝΩΤΕΡΟ	187,575	< , 001
ΟΜΑΔΑ Γ	ΒΑΣΙΚΟ	62,825	< , 001
	ΑΝΩΤΕΡΟ	172,978	< , 001

Πίνακας 8 | Στατιστική σημαντικότητα του παράγοντα ανά μορφωτικό επίπεδο για κάθε ρηματική ομάδα

5 Συμπεράσματα

Η ρηματική **μορφολογία** αναδεικνύεται σε σημαντικό παράγοντα επιρροής στην αποδεκτότητα των αντιμεταβιβαστικών δομών της Ελληνικής. Τα δεδομένα μας επιβεβαιώνουν κατ' αρχήν την κατηγοριοποίηση των τριών ομάδων αντιμεταβιβαστικών, με εξαίρεση ρήματα της ομάδας Γ, που δεν παρουσιάζουν ομοιογένεια στη συμπεριφορά τους, αναφορικά με την προβλεπόμενη από τους AAS (2015) διτυπία (*Το ύφασμα ζάρωσε/ ζαρώθηκε*).

Επιβεβαιώνουν επίσης τις Stavrakaki, Alexiadou, Kambanaros, Bostanjoroulou και Katsarou (2011) και τις Nanousi και Terzi (2015) για την κατανόηση μη

αναστρέψιμων παθητικών και σύντομων παθητικών προτάσεων σε δεδομένα ελληνόφωνων αφασικών ασθενών, όπου παρατηρήθηκαν πολύ υψηλά ποσοστά επιτυχίας στην κατανόηση του αντιμεταβιβαστικού σε παθητική φωνή.

Η *από* – ΠΦ θα πρέπει να διερευνηθεί λεπτομερέστερα, αναφορικά με τον ρόλο της σε συνδυασμό με την ενεργητική ρηματική μορφολογία στις αντιμεταβιβαστικές δομές (*Ο τοίχος άσπρισε/ Ο τοίχος άσπρισε από τον Γιάννη*). Για το γλωσσικό αισθητήριο των συμμετεχόντων στην περίπτωση αυτή, δηλώνει μάλλον ένα πιθανό ή μερικό αίτιο που συνέβαλε στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος, όχι όμως το ποιητικό αίτιο (Πλακούδα 2019). Τα ευρήματά μας φαίνεται να επιβεβαιώνουν τον Jackendoff (1990) ότι η *από* – ΠΦ – τουλάχιστον για την Ελληνική – μπορεί να εκφράζει αίτιο περισσότερο ως μέρος της λεξικής εννοιολογικής δομής του ρήματος, παρά ως μέρος της ορισματικής του δομής, αλλά και τη Fotiadou (2010), σχετικά με τον ρόλο της στην επεξεργασία αντιμεταβιβαστικών σε αφασικούς ασθενείς.

Σε ό,τι αφορά την **εμπυρότητα**, η έρευνά μας έδειξε ότι διαμόρφωσε σε σημαντικό βαθμό την κρίση αποδεκτότητας των συμμετεχόντων, συμφωνώντας και με τα ευρήματα της Fotiadou (2010). Αποδεκτές ήταν οι αντιμεταβιβαστικές δομές, όπου το συντακτικό υποκείμενο δεν ήταν εμπυρο (*Το πλοίο βυθίστηκε/ Η πόρτα άνοιξε/ Το ποσό συγκεντρώθηκε*), ανεξάρτητα από τη ρηματική μορφολογία.

Το **μορφωτικό επίπεδο** επηρεάζει την αποδεκτότητα των υπό εξέταση δομών, ως εξής: Οι συμμετέχοντες του βασικού μορφωτικού επιπέδου είναι πιο ανεκτικοί σε γραμματικές παραβιάσεις και μάλιστα φαίνεται ότι ακολουθούν μια δική τους ευρύτερη γραμματική. Τα δεδομένα τους θυμίζουν αντίστοιχα ευρήματα από μελέτες που αφορούν τη γλωσσική κατάκτηση, που δείχνουν την ύπαρξη παιδικών γραμματικών λιγότερο περιοριστικών (*less constrained grammars*) από εκείνες των ενηλίκων.⁶

Επίσης το εύρημα ότι οι ομιλητές του βασικού μορφωτικού επιπέδου αξιολογούν με πολύ χαμηλότερα σκορ προτάσεις, οι οποίες δεν είναι αντιγραμματικές (π.χ. *Ο πρωθυπουργός μείωσε τη σύνταξη*), αναζητώντας κι άλλες πληροφορίες στο συγκεκριμένο (π.χ. μόνος ο πρωθυπουργός;), θα μπορούσε να αναλυθεί και από τη σκοπιά της θεωρίας της Φυσικότητας του Λόγου και μάλιστα στο πλαίσιο της θεωρίας της Φυσικότητας του Μέσου (*Media Naturalness Theory*), που εισηγήθηκε ο Kock (2011), η οποία προτείνει ότι για να επικοινωνήσουν οι άνθρωποι στηρίζονται σε οπτικές και ακουστικές κρίσιμες ενδείξεις. Όσο μειώνεται ο βαθμός της φυσικότητας αυτών των ενδείξεων, τόσο περισσότερη γνωσιακή προσπάθεια απαιτείται και τόσο περισσότερο αυξάνεται η αμφισημία του μηνύματος. Τα συμπεράσματά μας ενισχύουν τις παρατηρήσεις που έχουν καταγραφεί από προηγούμενες έρευνες σε ελληνόφωνα εμπειρικά δεδομένα ότι το μορφωτικό επίπεδο επηρεάζει την κρίση των συμμετεχόντων (Peristeri 2010), λόγω α) της εξοικείωσης του συμμετέχοντα με το είδος της δοκιμασίας, και β) τη γλωσσική εμπειρία του.

Συμπερασματικά, η ιδιαιτερότητα των αντιμεταβιβαστικών δομών της Ελληνικής αξίζει να διερευνηθεί εάν έχει επεξεργαστικό κόστος και δημιουργεί δυσκολίες/ αμφισημίες στην κατανόηση μόνο σε άτομα με αναπτυξιακές/ επίκτητες διαταραχές ή και σε τυπικούς ομιλητές. Το βέβαιο είναι πάντως πως στο εξής, καλό είναι τόσο στις μελέτες του τυπικού, όσο και τις μελέτες του λόγου που παρουσιάζει (αναπτυξιακές ή επίκτητες) διαταραχές, να λαμβάνονται υπόψη τα διαφορετικά πρότυπα κατανόησης, ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο του ομιλητή.

⁶ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Delay of B Effect (Crain και Thornton 1998), για τα λάθη συναναφοράς παιδιών ηλικίας έξι (6) ετών, όταν, για παράδειγμα, στην Αγγλική σε προτάσεις του τύπου ‘Micky Mouse covered him’ ερμηνεύουν το ‘him’ ως himself στις μισές περίπου περιπτώσεις.

Βιβλιογραφία

- Alexiadou, Artemis, και Elena Anagnostopoulou. 2004. "Voice morphology in the causative - inchoative alternation: Evidence for a non-unified structural analysis of unaccusatives." Στο Artemis Alexiadou, Elena Anagnostopoulou και Martin Everaert (επιμ.), *The Unaccusativity Puzzle: Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*, 114–136. Oxford: Oxford University Press.
- Alexiadou, Artemis, Elena Anagnostopoulou, και Florian Schäfer. 2006. "The properties of anticausatives crosslinguistically." Στο Mara Frascarelli (επιμ.), *Phases of Interpretation*, 187–211. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Alexiadou, Artemis, Elena Anagnostopoulou, και Florian Schäfer. 2015. *External Arguments in Transitivity Alternations: A Layering Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Burzio, Luigi. 1981. "Intransitive Verbs and Italian Auxiliaries." PhD Diss., MIT.
- Doron, Edit, και Marie Labelle. 2011. "An ergative analysis of French valency alternation." Στο Julia Herschensohn (επιμ.), *Romance Linguistics 2010: Selected Papers from the 40th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL)*, 137–54. Amsterdam: John Benjamins.
- Folli, Raffaella. 2002. "Resultatives: Small Clauses or Complex VPs." Στο Claire Beyssade, Reineke Bok-Bennema, Frank Drijkoningen, και Paola Monachesi (επιμ.), *Romance Languages and Linguistic Theory 2000*, 153–70. Amsterdam: John Benjamins.
- Fotiadou, Georgia. 2010. "Voice Morphology and Transitivity Alternations in Greek: Evidence from Corpora and Psycholinguistic Experiments." Διδακτορική διατριβή, Aristotle University of Thessaloniki.
- Haspelmath, Martin. 1993. "More on the typology of inchoative/causative verb alternations." Στο Bernard Comrie, και Maria Polinsky (επιμ.), *Causatives and Transitivity*, 87–120. Amsterdam: John Benjamins.
- Jackendoff, Ray. 1990. *Semantic structures*. The MIT Press.
- Kallulli, Dalina. 2006. "A unified analysis of passives, anticausatives and reflexives." Στο Oliver Bonami και Patricia Cabredo Hofherr (επιμ.), *Empirical Issues in Syntax and Semantics 6*, 201–225.
- Kallulli, Dalina. 2007. "Rethinking the passive/anticausative distinction." *Linguistic Inquiry* 38:770–780.
- Kock, Ned. 2011. "Media naturalness theory: human evolution and behaviour towards." In Graig S. Roberts (επιμ.), *Applied evolutionary psychology*, 381–398. Oxford: Oxford University Press.
- Koukouloti, Vasiliki, και Stavroula Stavrakaki. 2014. "Producing and inflecting verbs with different argument structure: Evidence from Greek aphasic speakers." *Aphasiology*, 28:1320–1349.
- Kulikov, Leonid, και Heinz Vater, επιμ. 1998. *Typology of verbal categories: Papers presented to Vladimir Nedjalkov on the occasion of his 70th birthday*. Tübingen: Niemeyer. (Linguistische Arbeiten; 382).
- Labelle, Marie. 1992. "Change of state and valency." *Journal of Linguistics* 28:375–414.
- Levin, Beth, και Malka Rappaport-Hovav. 1995. *Unaccusativity: At the Syntax–Lexical Semantics Interface* (Linguistic Inquiry Monograph 26). Cambridge: MIT Press.
- Levin, Beth, και Malka Rappaport-Hovav. 2013. "Manner and result: a view from clean." In Rob Pensalfini, Myfany Turpin και Diana Guillemin (επιμ.),

- Language Description Informed by Theory*, 337-358. Amsterdam: John Benjamins.
- Nanousi, Vasiliki, και Arhonto Terzi. 2017. Non-canonical sentences in agrammatism: the case of Greek Passives. In Thanasis Georgakopoulos, Theodossia-Soula Pavlidou, Miltos Pechlivanos, Artemis Alexiadou, Jannis Androutsopoulos, Alexis Kalokairinos, Stavros Skopeteas και Katerina Stathi (επιμ.), *Proceedings of the 12th International Conference in Greek Linguistics*, 141-156. Berlin: Edition Romiosini.
- Nedjalkov, Vladimir P. και Georgij G. Sil'nickij. 1969. "Tipologija Kauzativnyx Konstrukcij: Morfoložičeskij kauzativ." Στο Xolodovic: (1969), 20-50 [*The Typology of Causative Constructions: The Morphological Causative In: Kiefer (1973), 1-32*].
- Peristeri, Eleni. 2010. "Exploring the Syntax-Discourse and Lexicon-Syntax Interfaces in Language Pathology: Evidence from Broca's aphasia." Διδακτορική διατριβή, Aristotle University of Thessaloniki.
- Perlmutter, David. M. 1978. "Impersonal Passives and the Unaccusative Hypothesis." Στο Jeri J. Jaeger (επιμ.), *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 157-89. *Berkeley Linguistics Society*, University of California, Berkeley.
- Πλακούδα, Αικατερίνη. 2019. "Προτασική επεξεργασία των αντιμεταβιβαστικών δομών της Ελληνικής." Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ελλάδα.
- Stavrakaki, Stavroula, Artemis Alexiadou, Maria Kambanaros, Sevasti Bostanjoroulou, και Zoi Katsarou. 2011. "The production and comprehension of verbs with alternating transitivity by patients with non-fluent aphasia." *Aphasiology* 25:642-668.
- Thompson, Cynthia - K. 2003. "Unaccusative verb production in agrammatic aphasia: the argument structure complexity hypothesis." *Journal of Neurolinguistics* 16:151-167.
- Τσιμπλή, Ιάνθη - Μ. 2006. "Η Φωνή στην Ελληνική: Περιγραφή του συστήματος και μελέτη της ανάπτυξης του στην ελληνική ως μητρική και δευτερή/ξένη γλώσσα." Στο Σπύρος Μοσχονάς (επιμ.), *Η Σύνταξη στη Μάθηση και στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας*, Patakis Publishers.
- Zombolou, Katerina, Spyridoula Varlokosta, Artemis Alexiadou, και Elena Anagnostopoulou. 2010a. "Acquiring Anticausatives versus Passives in Greek." Στο Katie Franich, Kate M. Iserman, και Lauren L. Keil (επιμ.), *Proceedings of the 34th annual Boston University Conference on Language Development 2009*, 515-524. Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Zombolou, Katerina, Spyridoula Varlokosta, Artemis Alexiadou, και Elena Anagnostopoulou. 2010b. "Voice acquisition in Greek." Paper presented at the *Workshop 'Morphological Voice and its Grammatical Interfaces: Theoretic Modeling and Psycholinguistic Validation'*. University of Vienna, 2010.